

Nyutgivelse 2020
LOKALHISTORIE BIRKENES

Heftet var opprinnelig utgitt som et undervisningshefte
for skolene i Birkenes kommune. Det er skrevet
på nytt og bildene er skannet på nytt.
Red. Per Gunnar Knutson

MAIA

1841 – 1912

Tekst: Åsmund Knutson
Illustrasjoner: Sverre A. Hansen

BIRKENES KOMMUNE

*Lokale ressurser i
undervisningen*

MAIA
1841-1912

**VEILEDNINGSTJENESTEN VED
BIRKENES SKOLESTYREKONTOR**

FORORD

Fortellinga om Maia er et ledd i veiledningstjenestens undervisningsopplegg i Birkenes: «Lokale ressurser i undervisningen».

Dette heftet omhandler 2. halvdel av 1800-tallet.

Det er gjort på den måten at vi prøver å syne hvordan livet kunne arte seg for ei jente som var født på Håbeslandsheia i Birkenes i 1841.

Fortellinga om Maia er skrevet så nøyaktig som det har latt seg gjøre etter det vi har hørt eldre folk fortelle, og det vi har funnet om henne i arkiva.

Illustrasjonene er laget av Svenn A. Hansen.

Birkeland 10. august 1981

Åsmund Knutson

NYUTGIVELSE

Dette er en nesten identisk gjengivelse av heftet. Noen rettinger og oppdateringer er foretatt. De to bildene på slutten var ikke med i den originale utgaven.

Forsiden med bilde av Maia er laget av Svenn A. Hansen

Takk til Svenn A. Hansen som har laget forsida og alle illustrasjonene.

Birkeland 7. desember 2020

Per Gunnar Knutson

INNHOLD

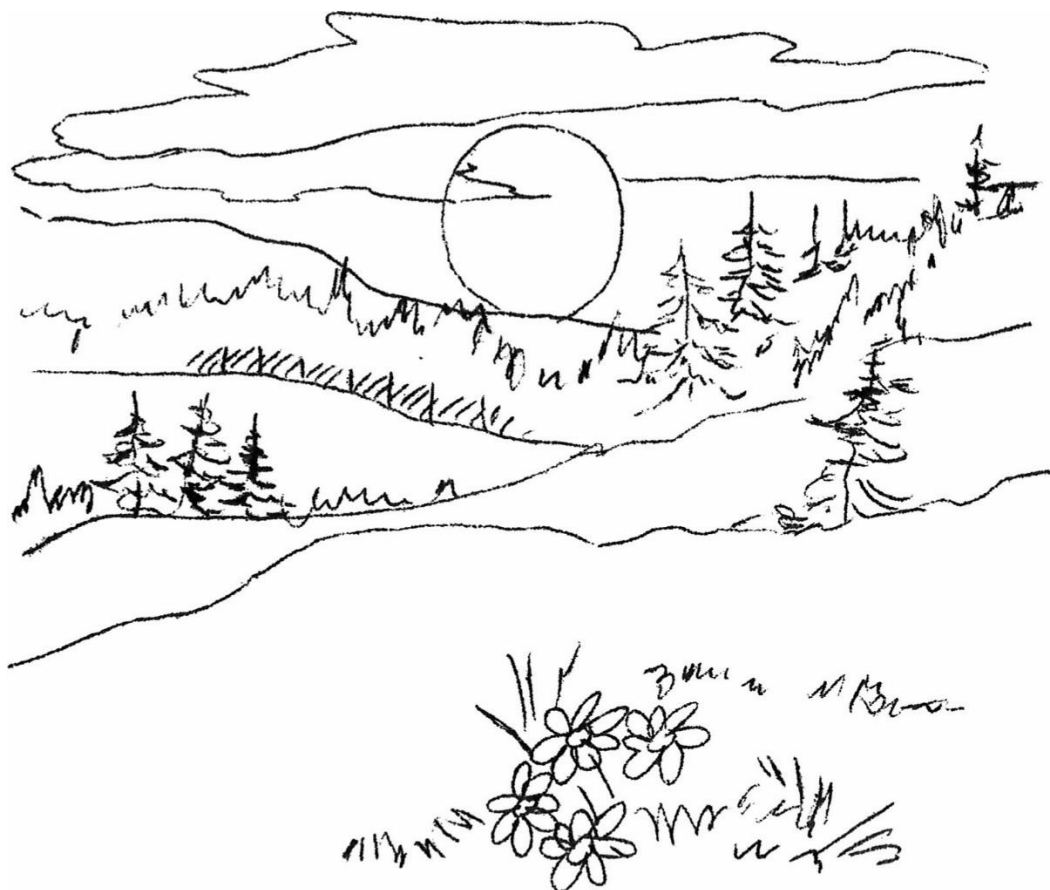
1. M a i a	s. 6
2. Ætt og familie til Maia	s. 6
3. Barsel og barnedåpskikker 1841	s. 7
4. Kosthold og helse i 1840-50 åra	s. 9
5. Barnealder 1841-1851	s. 12
6. Begravelse og gravøl 1851	s. 14
7. Omgangsskolen 1849-1856	s. 15
8. Ungdomstid i Årdalen 1856-1859	s. 18
9. Friing og festeavtale 1859	s. 19
10. Ætt og familie til Arnt Tobias	s. 20
11. Bryllupet 1859	s. 21
12. Gårdmannskone på Ås 1859-1866	s. 26
13. Leilendingskone på Ås 1866-1885	s. 27
14. Husmannskone på Larsbakke 1885-1900	s. 28
15. I «Ussingshus» 1900-1903	s. 32
16. Et nytt liv 1903	s. 34
17. Besta Maia 1903 - 1912	s. 34
18. Besta Maias barnebarn	s. 37

MAIA

1. MAIA

Lørdag 13. november 1841 ble Maia født på Nedre Håbesland i Birkenes sogn. Hun fikk navnet Thomine Marie og ble døpt i den gamle middelalderkirka i Birkenes av sognepresten, Johan Jørgen Brock, den 28. november i samme år. Til daglig ble hun kalt Maia. Det navnet beholdt hun hele livet, det siste som Besta Maia.

2. ÆTT OG FAMILIE TIL MAIA

Begge foreldrene til Maia hørte til hver sin grein av den store og kjente Håbeslandsætta. Stamfaren Svend på Håbesland er nevnt i 1601.

Faren hette Johannes Syvertsen Håbesland (1805-1851) og mora Aaselle Gundersdatter Håbesland (1821-1856).

Bestefar til Maia på farssida het Syvert Nielsen på Øvre Håbesland (1794-1821). Han var gift med Tone Korsmesdatter Bjelle (1770-1817). De hadde 6 barn: Niels (1794), Niels Christen (1797), Berthe (1798), Knud (1802), Johannes (1805), og Thrine (1810).

Bestefar til Maia på morssida het Gunder Svendsen på Østerhus (1794-1821). Han var gift med Marthe Ellefsdatter Tingsaker (1795-1869). Gunder døde 3. mars 1821 i meslinger, dagen før dattera Aaselle ble født. Mor til Aaselle giftet seg igjen i 1825 med Torsten

Torstensen fra Åseral. De budde først på plassen Myrane under Jamsland, men flyttet siden til gården Rismyr. De fikk tre barn: Tønnes (1826), Marthe (1820) og Olaf (1832).

Da mora gifta seg igjen, var Aaselle bare 4 år gammel. Hun var da gårdsjente og arving til Nedre Håbesland. Trulig ble hun buende hos besteforeldra, Svend og Sissel Gundersen, da mora gifta seg igjen.

Aaselle var bare 16 år gammel da hun ble gift med Johannes Syvertsen Håbesland, som da var 32 år. De overtok gården på Nedre Håbesland. Alt året etter ga besteforeldra, Svend og Sissel, seg i follaug til de nygifte. For follaugget fikk de 7 ¼ kalveskinn i gården.

Aaselle og Johannes fikk 6 barn: Svend (1838), Thomine Marie (Maia) (1841), Syvert (1844), Svend (1847), Guttorm Severin (1849) og Gunelle (1851).

Svend døde da han var 6 år gammel. Thomine Marie ble gift med Arnt Tobias Torjussen Aas. Syvert reiste til Amerika i 1864, men kom heim igjen i 1874. Da gifta han seg med Anne Thomine Andreasdatter Holm og flytta til Væting i Herefoss. Svend døde samme året han ble født i 1847. Guttorm Severin døde da han var 1 år gammel. Gunelle ble gift med Hans Hansen Slettane på Herefoss. Han var sønn av lensmann Thov Hansen.

3. BARSEL – OG BARNEDÅPSKIKKER 1841

På den tida da Maia ble født (1841), var det mye overtro blant folk. Det var mangt som mora måtte akte seg for, mens hun venta at barnet skulle komme til verden.

Hun måtte f.eks. ikke stige over en dørstokk der det var merker etter øksehogg. Gjorde hun det, kunne barnet bli født med dyrehogg i munnen.

Heller ikke måtte hun stige over en hestesele som lå på golvet eller på marka, for da ville barnet få så altfor store armer og bein, mest som en hest.

Slett ikke måtte hun se en hare i munnen, for da ville barnet få hareskår på leppa.

Og dersom hun ble støkt av en orm, ville barnet få ormeøyer.

Det fantes ikke barselheimer eller sjukehus å reise til, når barnet skulle komme til verden. Heller ikke var det jordmor på den tida. (I 1860 ble Birkenes eget distrikt.) Det var derfor eldre grannekoner som måtte hjelpe til. Og da rådde også ofte ovtrua.

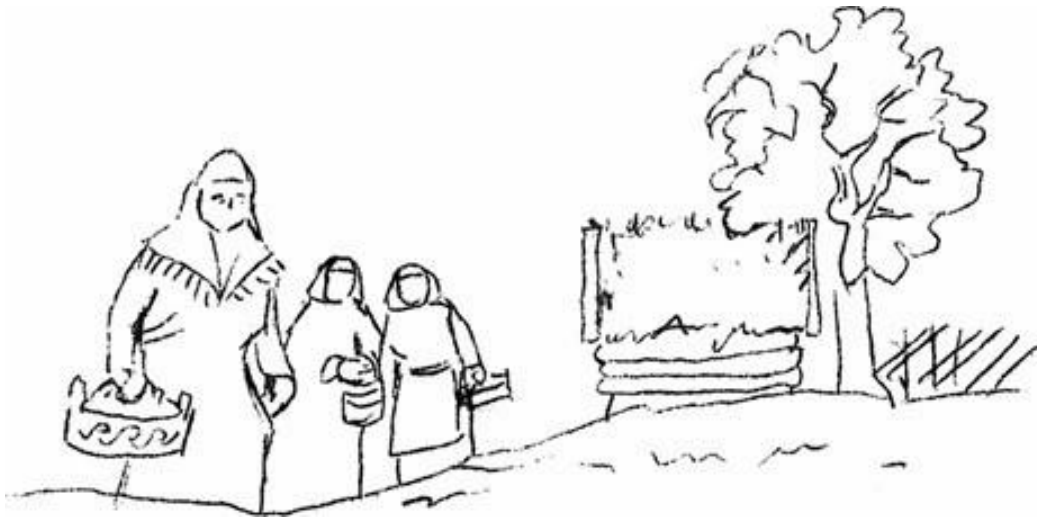
Når tida nærma seg, måtte alle knuter og band i barselstua være oppløyste. Håret til barselkona måtte henge laust utslått. Dersom ikke disse reglene ble fulgt, trudde de det ville bli en vanskelig fødsel.

Etter at barnet var kommet til verden, var det og mange regler som måtte følges. Straks barnet var lagt i vogga, skulle det festes et sølvsmykke på barnets bryst. Det burde helst være et arvestykke. Og for at barnet skulle bli lykkelig, arbeidsdyktig, og rik, la de ei bok, ei saks og en sølvmynt i vogga til det.

Mora måtte ikke vise seg ute blant folk, og barnet måtte ikke komme under bar himmel før på dåpsdagen. Varmen på eldstedet måtte ikke dø ut, før barnet hadde vært til dåpen. Det var derfor viktig å få døpt barnet så snart som mulig, helst inne to veker etter fødselen.

Det varte ikke lenge etter at barnet var kommet til verden, før grannekonene kom på barselbesøk. De kokte graut og helte opp i den fineste dekorerte grautambaren de hadde. Så

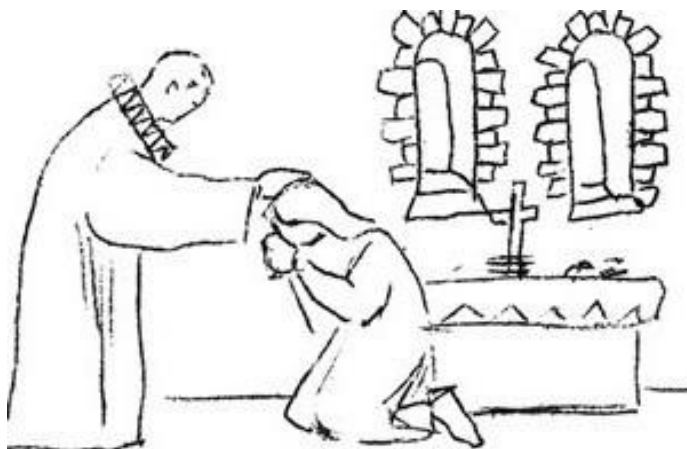
pynta de seg i sin beste stas og gikk til barselhuset. Smøret til grauten bar de med seg i en liten kopp. Straks før de kom til gårds, la de smøret opp i grauten, så det kunne begynne å smelte før de kom inn i huset.

Barselkona, som fremdeles lå til sengs, måtte ete noe av alle grautfata. Og det kunne ofte bli vel mye på en gang. Ei barselkone på Birkeland fortalte at hun en dag åt av 13 forskjellige barselgrauter. Og det ble i meste laget, syntes hun.

Maia ble født 13. november 1841. Det er ingen grunn til å tvile på at ikke alle disse reglene ble fulgt ved hennes fødsel. Tvert imot. Nedre Håbesland var en gård med gamle og faste tradisjoner.

Maia var bare 15 dager gammel da hun ble båret til dåpen i gamle Birkenes kirke 28. november 1841. Før mora, Aaselle, kunne gå til kirke på vanlig vis, måtte hun først få prestens velsignelse etter fødselen. Den fikk hun i sakristiet før gudstjenesten tok til. Først da kunne hun gå inn gjennom hovedkirkedøra som andre mennesker og sette seg i familiebenken.

Håbesland hadde benk nr. 6. Kvinnene satt på venstre side av midtgangen og mennene på høyre side. Det var i alt 18 benker på hver side av midtgangen i gamle Birkenes kirke. Folk var kommet tidlig til kirka. Mange stansa ved «Huset» og kjøpte en kopp kaffe og fikk kvilt seg litt etter en lang marsj. Her spurtes nytt, og mang en handel

ble avgjort der før kirkeklokkene kalte til gudstjeneste. Men denne søndagen, bare vel tre veker til jul, var det så kaldt at det var bedre å komme seg i hus.

Inne i kirka var det riktignok heller ikke så varmt, for det fantes ikke ovner i gamlekirka. Den lille 15 dager gamle Maia var derfor tulla godt inn i gode, heimevevte ullsjal.

Det ble døpt tre jentebarn i Birkenes kirke denne søndagen, 28. november 1841: Thomine Marie Johannesdatter Håbesland (Maia), Birgitte Olsdatter Flaa og Ane Gurine Torjusdatter Rislå. I året 1841 ble det i alt døpt 44 barn i Birkenes kirke. 13 var fra Håbesland, og blant dem et tvillingpar fra Østerhus: Ane Severine og Birgitte Sofie.

Fadderne til Maia var tatt ut fra nærmeste familie: Kittel Eriksen Årdal og kona Thrine Syvertsdatter Årdal, Berthe Syvertsdatter Håbesland, som da bodde i Årdalen, Hans Olsen Håbesland og Sven Nielsen Håbesland. Thrine og Berthe var søstre til Maias far.

Da barnedåpen var over, måtte foreldre og faddere ofre til presten og klokkeren. Offeret var avpassa etter rikdommen til foreldrene. Denne dagen ble det et ganske godt offer.

Etter gudstjenesten stansa folk ute på kirkebakken og hørte på kunngjøringene som lensmann Christian Zimmermann (1840-1869) leste opp. Det var lite med aviser i den tida, og det fantes verken radio eller TV, så det gjaldt å få med seg alle nyheter før folk dro på heimvei.

På Nedre Håbesland ble det stelt til barselgilde for vesle Maia. Det skulle etter skikken vare i et par dager. Kjøkemesteren fikk folk til bords. Også til barnedåp var det viktig at det var nok øl til gjestene. Folk trudde at ølet ga kraft og styrke. De drakk det derfor til ære for barnet og med ønske om at det måtte bli sterkt og motstandsdyktig mot sjukdommer.

4. KOSTHOLD OG HELSE I 1840 – 50 ÅRA

Så begynte hverdagen igjen, ikke minst for mora. Hun hadde ansvaret for at det lille nyfødte jentebarnet skulle vokse opp. Mat og godt stell måtte barnet ha, men verken Aaselle eller noen andre hadde lært hvordan det skulle gjøres. På omgangsskolen hadde riktignok

læreren lest opp noe av ei bok som kaltes «Regler for Sundhedens Vedligeholdelse og den Syges Pleie», men det var ikke så mye de hadde forstått av det.

Igjen var det eldre grannekoner som kom til hjelp med sine erfaringer. På Nedre Håbesland var de bedre stelt enn på mange andre gårder i bygda. Gården var god, så det skorta ikke på mat. Det viktigste var om de kunne stille den til på rett måte, så folka fikk de nødvendige næringsstoffene i seg.

En legeundersøkelse i Nedenes Amt (Aust-Agder fylke) på den tida hadde vist at mange jenter i Birkenes hadde vist tegn til blodfattigdom.

Barnedødeligheten var og stor, enda den hadde gått sterkt ned den siste tida. På 1700-tallet døde 300 av 1000 guttebarn og 270 av 1000 jentebarn. Men det hadde minka til 24 døde av 1000 personer fram til 1815. Og mellom 1816 og 1855 var dødelighetstallet gått ned til 18 ½ av 1000 personer.

Det var fleire grunner til at dødeligheten hadde minka. I 1814 var det 15 offentlige fysikater (byleger) og 27 landkirurgikater (distriktsleger). De strevde bl.a. med å få folk til å forstå hvor viktig det var med reinslighet for å holde sjukdommene borte. Etter hvert som antallet leger økte, ble reinslighetstanken meir og meir kjent. Men først etter at kakkelovnen var tatt i bruk for alvor omkring 1850, gikk det virkelig framover med reinsligheten. Det ble mindre røyk og sot i stua, og folk oppdaga velværet med å bu i et reint hus.

Men når sjukdommen først hadde angrepet en person, sto folk svært makteslause. Leger fantes ikke på langan lei, så «kjerringrådene» var det eneste de hadde å ty til. Mot influensa og forkjølelse brukte de gjerne en ullklut som var dynka i terpentin, til å legge på brystet. Så kokte de en sterk te av bukkeblad og drakk.

Men som regel var det lite de kunne gjøre. Når et menneske hadde fått lungebetennelse, var det ikke anna å gjøre enn å vente til «krisa» kom den 9. dagen. Da ville det vise seg om sjukdommen vendte seg til det bedre, eller om det gikk mot døden med den sjuke.

Det var to sjukdommer de frykta mest i den tida. Det var tuberkulose og kopper.

Mot tuberkulosen hadde de ingen hjelperåder. De kjente ikke nok til smittestoffene og visste ikke at et sundt kosthold og et godt levesett ga motstandskraft mot sjukdommen. Den sjuke visna bare meir og meir bort, og døde som oftest til slutt. Tuberkulosen herja i det stille, og tok sine ofre etter hvert, ikke minst blant ungdommen.

Med kopper var det annerledes. Den sjuke fikk høy feber og sterk hodeverk, gjerne også ryggmerter i tre dager. Så kom utslettet. Først i panna og tinningene, siden utover heile kroppen. Den sjuke så da forferdelig ut og hadde sterke smerter. Langt over halvparten av de sjuke døde. Resten var vansira for livet. Noen hadde mista synet.

Et middel til å forebygge kopper med, var vaksinerings. I Norge var koppevaksinerings blitt innført i 1801 og påbudt fra 1810. Alle barn måtte vaksineres mot kopper før de var 2 år gamle. Det var så viktig at ingen kunne bli konfirmert eller ektevidd uten å ha koppeattest. Ja, på attesten var det viktigere å ha vaksinasjonsdatoen og attestdatoen, enn fødselsdatoen på den vaksinerte. På Maias koppeattest sto det:

«Thomine Marie Johannesdatter 1 år
Vaksinert 6. oktober 1842
Foreldre: Johannes Syvertsen
Aaselle Gundersdatter
Attestens dato: 13. oktober 1842»

Det sto ikke at Maia var født 13. november 1841!

Reinslighet og koppevaksinering hadde vært med på å minske dødeligheten blant folk. Men en omlegging av matvanene hadde også virka med. Særlig hadde innføring av poteta fra 1809 hatt stor betydning. Det var ikke minst prestene som hadde ivra for å få folk til å dyrke poteter. De kjente nok ikke til C-vitaminer i den tida, men de fleste prestene hadde talt fra prekestolen i kirka om potetdyrking. I den første tida var det helst på småbruka de tok poteta i bruk. Lenge gikk derfor sild og poteter under navn av fattigmannskost.

I 1809 var potetavlingene 1/10 av kornavlingene i landet. Men potetdyrkinga økte etter hvert, så avlingene ble 10-dobla på 25 år. I 1835 ble det dyrka like mye poteter som korn i landet. Poteta ga ei sikker avling fram til 1840-åra, før tørråten begynte å herje i potetåkrene.

På denne tida hadde folk 5 måltider om dagen:

- Kl. 6 – 7: Morgenmat («mårramad»)
Kaffe og brød med smør (flatbrød eller ovnsbrød)
- Kl. 9: Dugurd («dauer»)
Byggmelsgraut med sur melk til
- Kl. 12 – 13: Non («middagsmad»)
Kjøtt med brød og poteter, suppe eller smørbrød når det ikke var kjøtt.
- Kl. 16: Øktebete («mellommad»)
Kaffe og smørbrød
- Kl 19 – 20: Etterøkt eller nattverd («kveldsmad»)
Graut eller poteter, av og til med litt kjøtt og sur melk til.

Det kan se ut som om dette er svært mange måltider på en dag. Men arbeidsdagen var lang, omkring 12 timer, og maten var ikke så kraftig. Til vanlig åt de graut 13 ganger i veka, to ganger på hverdagene og en gang på søndag.

Denne inndelinga av dagen var en rest etter den gamle tidsinndelinga. Primstaven, som var den tids kalender, hadde ei vinterside: 14. oktober – 14. april, og ei sommerside: 14. april – 14. oktober. Midtvinters var 14. januar og midtsommer 14. juli. Døgnet var inndelt i 8 økter á 3 timer:

1. økt (kl. 01.30 – 04.30): Otta
2. økt (kl. 04.30 – 07.30): Morgen
3. økt (kl. 07.30 – 10.30): Dagens begynnelse

4. økt (kl. 10.30 – 13.30): Høgstdag
5. økt (kl. 13.30 – 16.30): Non (den 9. timen)
6. økt (kl. 16.30 – 19.30): Midtkveld
7. økt (kl. 19.30 – 22.30): Kveld (avdag)
8. økt (kl. 22.30 – 01.30): Midnatt

Når folk hadde det så travelt at de måtte stå opp i «Otta», betydde det at de begynte dagen før klokka halv fem om morgenen. Noe nøyaktig klokkeslett kunne det ikke bli tale om, så lenge det ikke fantes klokker i huset. Det var sola som bestemte dagsrytmen. Mange hadde derfor ordna seg med et slags solur i vinduskarmen. Og da var det gjerne tida for måltider det var satt merker for.

5. BARNEALDER 1841 – 1851

I de første barneåra hadde Maia det godt på Nedre Håbesland. Det var en god gård, over 1 ½ hud (1 hud 7 ⅞ kalveskinn). En sjølbergingsgård var på ½ hud. Gården hadde 2 hester, 6 kyr, 1 stut, noen kvier og kalver, 2 værere og noen sauer og geiter.

Innhusa hadde 2 stuer og kjøkken i første etasje utenom eldhuset og 2 lofter og kammers i andre etasje.

I uthuset var det fehus (fjøs) og stall under samme tak. Fennerhuset (sauenfjøset) og sommerfjøset sto for seg sjøl. På gården var det vedskjul, stolpehus og badstue.

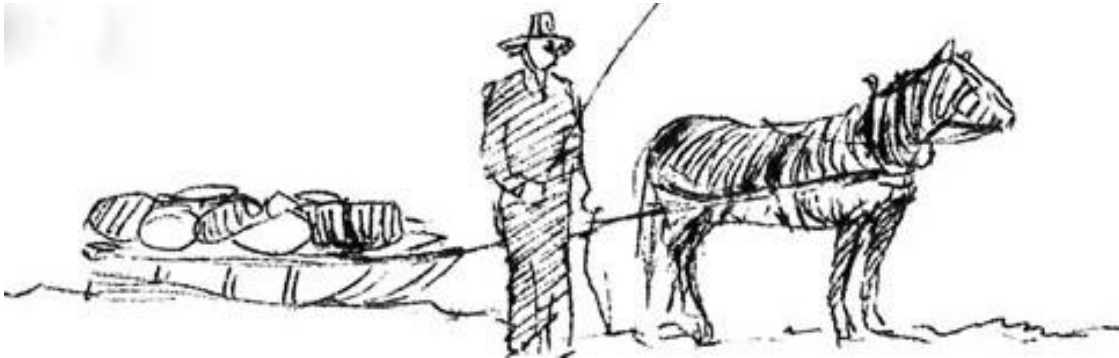
De sådde ⅓ tønne hvete, 2 tønner bygg og satte 5 tønner poteter på Nedre Håbesland.

Maia var ei kvikk og oppvakt jente som fulgte godt med i det som skjedde på gården. Hun var med i fjøs og fennerhus. Best likte hun de små lamma som kom til verden om våren. Maia hadde mange jevnaldrende å leke med. Det ble født 13 barn på Håbeslandsheia det

året Maia kom til verden. Men jamt over vokste det opp 7 barn hvert år. Alle kjente hverandre, og mange var i slekt med hverandre. De kunne gå ut og inn til naboene som om de var heime.

Gjennom bygda var det ingen biltrafikk på den tida. Det tok 60 år etter at Maia var født, før den første bilen kjørte gjennom Birkenes. Men hester var det nok av. De var ofte å se på veiene, der de sleit og dro på tunglasta vogner og kjerrer.

Etter hvert som barna vokste til, måtte de være med i arbeidet på gården, først og fremst som hjuringer. Men i onnetidene fikk alle sine oppgaver, små og store, unge og gamle. Hver enkelt gård var innretta på å greie seg mest mulig sjøl. Men da måtte også heile familien være med i arbeidet.

Maia fulgte spesielt nøye med i saueklippinga og hvordan ulla ble karda og spunnet til garn. Men det var veven som interesserte henne mest. Og den kom hun til å bli opptatt av gjennom heile livet, både til glede og nytte. Hun fulgte og med i arbeidet med å lage tråd av hamp og lin, som ble dyrket på gården.

Tøyet til den side kjolen som Maia gikk med til daglig, var spunnet og vevd på Håbesland. Kjolen var sydd av tråd som var skaffet tilveie på gården. Treskoa, som hun gikk på til daglig, var holt ut av et tre som var vokst i skogen. Og læret til besteskoa hennes var garva heime på gården av huda til ei ku, som hadde stått på båsen i fjøset i sin tid. Det var gården som ga alt de hadde å leve av. Men ingenting på gården gjorde seg sjøl. Det var et stadig slit hver eneste dag med å skaffe tilveie alt som trengtes.

Om kvelden etter øktebeden samla folka på gården seg i stua. Hver stelte med sitt, kvinnene med karding og spinning, mennene med trearbeid av ymse slag. De satte seg gjerne i en ring rundt på golvet, så praten lett kunne gå. Muntre historier ble servert, og latteren hørtes høyllytt gjennom den evige rokkesurren. Jo, kveldsøkta var hyggeligste tida på dagen.

Men Maia hadde også triste opplevinger i sin første barndomstid. Da hun var 3 år gammel, døde Svend, eldste bror hennes. Da hun var 6 år gammel, fikk hun en ny bror, som døde samme året. To år deretter fikk hun en bror som ble kalt Guttorm Severin. Men også han døde da han var ett år gammel.

De var få søsken Maia hadde å leke med om kveldene. Det virka til at hun ofte kom til å sitte å høre på når de voksne prata sammen. På den måten ble hun etter hvert nokså voksen for sin alder.

6. BEGRAVELSE OG GRAVØL 1851

Maia var tidlig blitt kjent med at døden fort kunne komme å ta bort noen av hennes kjære.

Men det ble likevel et fryktelig hardt slag for henne da faren døde 3. juli 1851, bare 46 år gammel. Maia var da så vel 9 ½ år. Og begravelsen og gravølet etterpå ble et trist minne.

Da faren var lagt i kiste, samla folkets hus seg sammen med gårdens tjenestefolk ute på tunet. Så ble sengehalmen fra senga til den døde båret ut og brent, mens alle sto tause og alvorlige og så på denne «likhalm-brenninga».

Deretter gikk kjøkemesteren fra gård til gård innen «belaget» og ba folk til gravøl. Det skulle holdes etter begravelsen den åttende dag etter dødsfallet, 11. juli. Alle som hørte til belaget, måtte bes.

På begravelsesdagen ble kista båret inn i stua. Folk gikk inn og satte seg. Så ble lokket tatt av kista, så alle kunne få sett ansiktet til den døde.

Da lokket var lagt på plass igjen, ble det plassert to brennende lys på kistelokket. Mellom lysa ble ølbollen satt. Folk reiste seg og drakk den avdødes avskjedsskål, den ene etter den andre.

Deretter holdt kjøkemesteren en lovtale over Johannes. Han slutta talen med å takke for frammøtet til jordferda hans.

Så gikk turen til kirka for å begrave den døde. De mannlige gjestene var med på å grave jord på kista. Etterpå gikk turen tilbake til Håbesland der det ble holdt gravøl for Johannes.

Ingen måtte syne at de hadde noen triste følelser på gravferdsdagen. Ølet hjalp de fleste med det. Men for den 9-års gamle Maia var det en fæl dag, som hun seint ville glemme. Nå hadde hun bare mor og de to søskena, Syvert og Gunelle, å holde seg til. Hun var eldst og måtte være til hjelp for mora som best hun kunne.

7. OMGANGSSKOLEN 1849 – 1856

Maia begynte på omgangsskolen i 1849. På den tida var Birkenes inndelt i 5 omgangsskoledistrikter med en omgangsskoleholder (lærer) i hvert distrikt. Håbeslandsheia hørte til 4. distrikt med Guttorm Madsen som skoleholder.

4. skoledistrikt var inndelt i 3 roder:

Rode 1:	Øvre og Nedre Håbesland og Årdalen	8 veker
Rode 2:	Slogedal, Slettene, Hagestad, Pramsnes, Holte og Austre Flå	10 veker
Rode 3:	Tjamsland, Rebsten, Steinsvann, Vindsland Og Solborg	<u>8 veker</u>
Sum:		<u>26 veker</u>

Alle gårdeiere som hadde matrikulert jord, var pliktige til å ta imot skolen. Dersom det var to stuer i huset, skulle skolen få den ene. Ellers ble skolen holdt i dagligstua sammen med familien i huset.

I stedet for at elevene gikk til skolen, kom altså læreren til elevene. Læreren bar med seg skolemateriellet i et skrin på ryggen fra gård til gård.

Skoleskrinet inneholdt disse bøkene:

- 1 eks. Bibel (utgitt 1835)
- 1 eks. Det nye Testamentet
- 1 eks. Evangelisk kristelig salmebok
- 8 eks. Grøgaards lesebok
- 1 eks. Grøgaards grammatikk
- 1 eks. Funkes lesebok for borgerskolen
- 1 eks. Birchs danske grammatikk
- 5 eks. stavetabeller
- 9 eks. Latinske og norske forskrifter
- 1 eks. Kramers regnebok
- 1 eks. Bergendals regneeksempler
- 1 eks. Sunnhets katekismus
- 4 eks. Regler for sunnhetens vedlikeholdelse og den sykes pleie
- 1 eks. Lov om almueskolevesenet på landet av 14. juli 1827
- 1 eks. Neumans håndbok for lærere i omgangsskolen
- 1 eks. Grunnloven av 17. mai 1814
- 1 eks. Svart malt tavle

Etter skoleloven av 1827 skulle det undervises i :

- a) Lesing forent med forstandsøvelser
- b) Religion og bibelhistorie, etter fastsatte lærebøker
- c) Sang etter salmeboka
- d) Skrivning og regning

Barna var skolepliktige fra de var 7 år til de ble konfirmerte. Det var sognepresten som avgjorde om en elev var flink nok til å bli konfirmert. Presten måtte derfor følge nøye med i skolearbeidet til hver elev.

Alle barn over 9 år måtte hvert år møte til overhøring for sognepresten i det skoledistriktet de hørte til i. Og fra de var 12 år og inntil 2 år etter konfirmasjon var alle barn pliktige til å møte til overhøring i kirka når de ble innkalt.

En kan vel si at omgangsskolen var en kristendomsskole med tanke på at elevene skulle bli konfirmert. Men samtidig fikk de lære både lesing, skriving og regning.

I skolestua skulle det helst være to bord, et til jentene og et til guttene. De eldre elevene måtte ofte hjelpe de yngre med skolearbeidet. Læreren hørte elevene etter tur i leksene. Det var viktig at de kunne bibelhistoria og forklaringa til Luthers lille katekisme godt, og Erik Pontoppidans «Sandhed til Gudsgrøtighed». Det var vilkåret for å sleppe fram for presten og bli konfirmert.

Men elevene skulle også lære både å skrive og regne. Skriving var det helst guttene som måtte lære. Det var ikke så nøye med jentene, bare de fikk lære å lese. Det var tungt å lære de gotiske bokstavene, og lite fikk de øve seg også. Ingen hadde papir og blyant heime, bare ei lita tavle og en griffel. Noe stilskriving kunne det ikke bli tale om. Maia lærte å skrive. Hun skreiv navnet sitt slik:

A photograph of a handwritten signature in Gothic script. The text is written in dark ink on a light-colored background. The signature is highly stylized and difficult to read, but it appears to be a name with a surname.

En skolekommisjon (skolestyre) var valgt til å ordne med skolene i kommunen. Etter §4 i skoleloven skulle skolekommisjonen prøve å få til en fast skole i kommunen der det var mulig.

Den 6. juli 1849 vedtok skolekommisjonen at det skulle bli ordna med fast skole for dalen fra Birkeland til Grødum. Den skulle ta til 1. januar 1850. Det skulle bygges to skolehus, et på Birkeland og et på Have. Resten av kommunen skulle fortsatt ha omgangsskole. Den skulle imidlertid ikke deles inn i distrikter som før, men i 9 roder. Håbeslandsheia hørte til rode nr. 8 med 17 vekers skole.

Men etter at skolen var begynt i januar 1850, kom det inn så mange protester mot den nye fastskoleordninga at skolekommisjonen omgjorde vedtaket. Den gamle omgangsskoleordninga ble innført igjen. Og den ordninga holdt seg helt fram til 1865, da det første skolehuset ble bygd ute ved kirka. Det sto straks nedenfor der prestegården nå ligger.

På Håbeslandsheia, skoledistrikt 4, var det om lag 50 elever på den tida Maia gikk på skole. I 1852 var distriktet delt opp i 2 roder. Til rode 1 hørte 10 gårder med 17 gårdbrukere.

De var pliktige til å fordele 15 vekers skole mellom seg i 2 omganger. 28 barn hørte til rode 1, med 8 barn i øverste avdeling. Alle de 8 elevene i øverste avdeling kunne skrive og regne.

Til rode 2 hørte 5 gårder med 9 gårdbrukere. De var pliktige til å dele 11 vekers skole mellom seg i 2 omganger. 24 elever hørte til rode 2, med 8 elever i øverste avdeling. 7 av disse kunne skrive, mens alle 8 kunne regne.

De hadde fått ny lærer på Håbeslandsheia i denne tida. Det var kirkesangeren, John Axelsen Have (1833-1854), eller John Degn, som han ble kalt. Etter §5 i skoleloven skulle kirkesangeren ved ei annekskirke også være omgående skoleholder. Han fikk 18 spesidaler året for å være omgangsskoleholder på Håbeslandsheia.

Birkenes var annekst til Tveit hovedkirke fram til 1905. John Degn hadde gode kunnskaper og skreiv ei flytende handskrift. Han var og god til å synge. Men han var en hissigpropp, og hadde vanskelig for å beherske seg. En dag ble det så ille at ei jente rømte fra skolen og ble borte heile dagen. Hun våget heller ikke å gå heim til foreldrene av frykt for å bli sendt tilbake til skolen.

Maia hadde det ikke så ille. Hun og Omine Aagesdatter Holte var blant de aller beste på skolen. De hadde lett for å lære, og det satte John Degn pris på.

Men den moralske framferda til John Degn var ytterst dårlig. Så ille stelte han seg at han ble avsatt i 1854, to år før Maia ble konfirmert.

Maia gikk alle 7 skoleåra i omgangsskolen. Hun var ei kvikk og livsfrisk jente med et lyst sinn, og hun hadde gode evner og et godt minne.

Maia sto til konfirmasjon i Birkenes kirke søndag 5. oktober 1856. Det var i alt 27 konfirmanter den dagen, 15 gutter og 12 jenter. To gutter og to jenter var fra Håbeslandsheia. Maia var den ene jenta.

Det var sogneprest Johan Jørgen Brock (1837-1861) som hadde overhøringa. Han kjente hver enkel konfirmant godt fra konfirmantforberedelsen og fra overhøringene som han hadde hatt med elevene mens de gikk i omgangsskolen. På kirkegolvet ble

konfirmantene stilt opp etter hvor flinke de var. Maia kom på andre plass. Hun var blant de 6 beste som fikk «meget godt» i karakter. Av de andre fikk 6 «godt»!, 11 «tålig» og 4 «mådelig».

Etter at konfirmasjonen var over, måtte konfirmantene ofre til presten og klokkeren. Offeret var avpassa etter rikdommen til foreldrene.

Søndagen etter konfirmasjonen måtte alle konfirmantene møte til nattverdgdustjeneste og ta mot nattverdens sakrament i kirka.

8. UNGDOMSTID I ÅRDALEN 1856 - 1859

Bare så vel 2 ½ måned etter at Maia var blitt konfirmert, skjedde det ufattelige. Den 21. desember 1856, tre dager før julaften, døde mor til Maia, bare 35 år gammel. Maia var da 15 år gammel, Syvert 12 år og Gunelle 5 år. Det ble ei uhyggelig trist jul for de tre foreldrelause barna. Faren var død for 6 år siden, og nå lå mora i kiste på sjølve julaften. Hun ble begravd i romjula 29. desember 1856.

Det ble ordnet slik at yngste søster til faren, Thrine, som var gift med Kittel Eriksen i Årdalen, skulle ta seg av de tre foreldrelause barna. Der fikk de vokse opp med faster Thrine og onkel Kittel som pleieforeldre.

I Årdalen hadde de store og gode hus. Økonomien var bra. De tre barna kom heller ikke tomhendte til gårds. Ved skifte etter mora fikk Syvert, som da var odelsgutt til Nedre Håbesland, utlagt gården med 1 hud 6 3/8 kalveskinn for 2375 spesidaler. Det var mange penger i den tida.

Maia levde tre av sine beste år i Årdalen. Der lærte hun alt arbeid som ei husmor må kunne utføre på en gård, bl.a. klippe sauer, karde, spinne og strikke. Og framfor alt, hun lærte vevkunsten å kjenne.

Veving likte Maia best av alt. Hun hadde en egen kunstnerisk evne til å lage vevmønster, enda hun aldri fikk anledning til å gå på noen vevskole. Likevel greide hun å finne fram til nye mønster på egen hånd. Hun hadde og øynene med seg når hun var ute blant folk for å få tak i noe nytt.

En kirkesøndag fikk hun se et mønster på en kjole som hun likte så godt. Etterpå satte hun opp veven heime og vevde det samme mønsteret etter minnet.

Årdalen var både skysstasjon og gjestgiveri på den tida. Husa var store og romslige. Mange mennesker overnatta der. Og ikke minst ble mange viktige møter holdt i Årdalen. Den 4. mars 1787 hadde f.eks. Kristian Lofthus hatt et møte der for å samle underskrifter til protest mot futestyret.

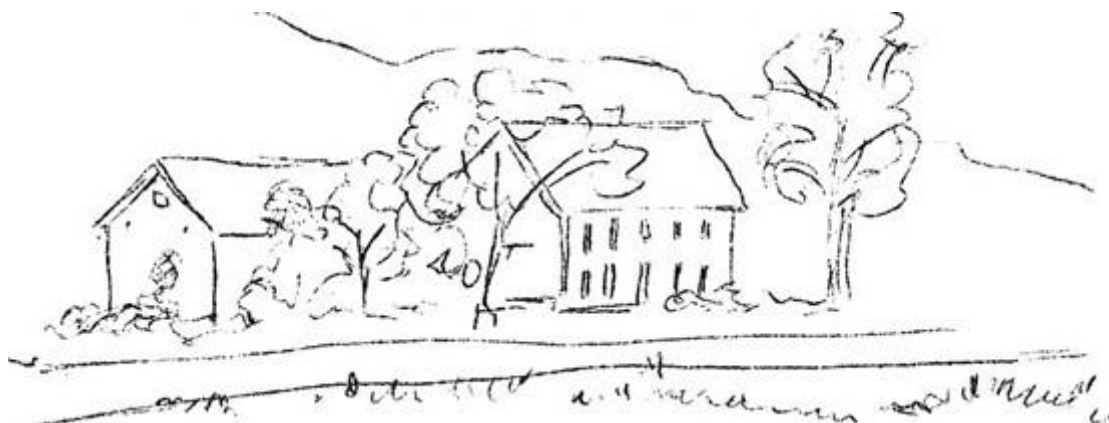

Kittel hadde vært medlem av kommunestyret 1844-48. Han var fremdeles en interessert kommunemann. Den 27. desember 1858 ble stiftingsmøtet for Birkenes sparebank holdt i Årdalen. Mange andre aktuelle saker ble støtt drøfta der i den tida. I 1856-58 ble bygging av ny kirke i Birkenes drøfta der rett som det var.

For Maia ble ungdomsåra i Årdalen ei god utviklingstid. Det ble en slags skole for henne, der hun lærte å følge med i det som hendte i bygda og landet ellers.

Norge var inne i ei kulturell vokstertid i 1850-60 åra. Det var romantikken som rådde, med folkeeventyr, folkemusikk, Bjørnsons bondefortellinger, Ibsens historiske skuespill bl.a. Det kan godt tenkes at Ivar Aasen hadde stansa i Årdalen da han vandra rundt i landet og samla inn ord til ordboka si.

Leselysten begynte å vokse blant folk. Og Maia hadde lært både å lese og skrive. «Birkenes Almuebogsamling» holdt til i sakristiet i Birkenes kirke. I 1854 hadde kommunestyret vedtatt at folk kunne bli medlemmer av «leseforeningen» ved å betale 16 skilling for året. Det er ingen grunn til å tru at ikke Kittel Årdalen hadde betalt medlemskontingent til foreningen. Etter hver prekesøndag kunne medlemmene låne bøker i sakristiet.

Kittel og Thrine Årdalen hadde tre barn:
Elias (1832), Syvert Kristian (1837) og Aashilde Thomine (1839).

Da Maia flytta til Årdalen sammen med søskena sine, er det all grunn til å tro at hun ble gromjenta der. Elias og Syvert Kristian ble gående ugifte all sin dag og Aashilde Thomine døde da hun var 2 år gammel, samme året som Maia ble født. Det var sikkert derfor at Kittel og Thrine ble gudfar og gudmor til henne. Nå var de også blitt pleieførelde, og det ansvaret tok de alvorlig.

9. FRIING OG FESTEAVTALE 1859

Ungdomstida til Maia kom ikke til å vare mer enn tre år i Årdalen. Da hun var blitt 18 år gammel, kom frierne. Hun var ei staut jente, flink, intelligent og gladlynt. Dessuten var hun ikke uten midler, og så hørte hun til ei av de beste slektene i bygda, Håbeslandsætta. Maia var med andre ord svært i vinden og ettertrakta som et godt gifte.

Det var særlig tre gårdmannssønner som gikk på frierfot til henne: Ommund fra Birkenes, Ole fra Birkeland og Arnt Tobias fra Austre Aas. Pleieforeldrene hadde i stedet for foreldrene, plikt til å finne den rette mannen til Maia. De tenkte på gård og rikdom og sa at hun skulle ta Ole fra Birkeland.

Men Maia ville ha den staute, unge mannen Arnt Torjussen fra Ås. Pleieforeldrene meinte at gården på Ås ga så lite av seg at de ikke ville gå med på giftermål med Arnt Tobias.

Maia holdt på sitt. Arnt Tobias var hun glad i., og han ville hun ha. Men pleieforeldrene ville ikke gi seg. Kjærligheten ville nok komme, var tankegangen i den tida, bare rikdommen var stor nok. Det gikk så langt at pleieforeldrene i Årdalen hindra Arnt Tobias og Maia i å ta ut lysing til giftemål.

Hvem som til sist greide å løyse floken, er ikke blitt kjent, men trulig var det sognepresten, Johan Jørgen Brock. Han var sjøl blitt glad i ei jente, og hadde sendt frierbrev til henne. Men ved et mistak hadde han kommet til å skrive navnet på søstera i stedet. Søstera svarte ja. Og da Brock oppdaga mistaket sitt, ville han ikke gjøre noe med det. Han gifta seg med søstera.

Striden mellom Maia og pleieforeldrene endte med at Maia fikk viljen sin. Og så ble det forhandla om betingelsene for festermålet. Det var foreldrene (pleieforeldrene) på begge sider som forhandla. Betingelsene ble godtatt med handslag. Maia og Arnt Tobias var med det blitt lovlig festa til hverandre. Maia var da 18 år og Arnt Tobias 29 år.

10. ÆTT OG FAMILIE TIL ARNT TOBIAS

Ætta til Arnt Tobias, eller Arne Tobias som han var døpt, stammer fra Vestre Ås på Svalandsheia. Torgius Svaland på Ås er nevnt i 1617. Ei grein av Ås-ætta kom til Austre Ås på Håbeslandsheia.

Foreldrene til Arnt Tobias gifta seg i Vestre Moland kirke 15. desember 1822. Faren, Torjus Tommassen fra Vestre Ås (1790 -), var den sjette i rekka av 8 søsken. Han var født i 1790. Da han vokste til, reiste han til Lillesand for å få arbeid. Der var det stor skipsbygging på den tida. Trulig har han fått arbeid på et skipsverft.

Mora, Anne Torjusdatter fra Austre Ås (1790 – 1856), var og født i 1790. Hun hadde også reist til Lillesand og tatt husarbeid, enda hun var gårdmannsdatter og arving til Austre Ås.

Ved vigselen i Vestre Moland kirke 1822 var Peder, bror til Torjus, forlover.

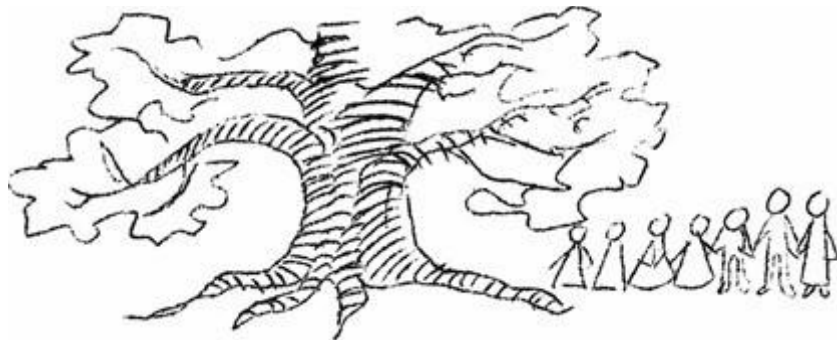
Etter giftermålet flytta Anne og Torjus heim til Annes foreldre, Torjus Torkildsen og Anne Arnesdatter, på Austre Ås. De kom dit 21. mars 1823.

Far til Anne døde i 1829. Samme året ga mora fra seg gården til de unge, svigersønnen Torjus Tommassen og dattera Anne. De unge fikk 6 kalveskinn (eller ½ hud) i gården. Hun holdt tilbake 3 kalveskinn til follaug for seg sjøl.

Anne og Torjus fikk 6 barn:

Inger Andrea (1824), Tomine (1826, Ane Severine (1828), Arnt Tobias (1830), Tønnes Andreas (1833), og Berte (1834).

Inger Andrea ble 83 år gammel og døde ugift i 1907. Tomine ble gift med Ole Tønnesen fra Høvåg. De flytta til Lillesand. Arnt Tobias ble gift med Thomine Marie Johannesdatter (Maia) fra Nedre Håbesland. Tønnes Andreas døde da han var 1 år gammel. Berte ble gift med Mads Bentsen Birkeland. De bosatte seg i Modalen.

11. BRYLLUPET 1859

Da fosterforeldrene i Årdalen hadde godtatt at Maia skulle få gifte seg med Arnt Tobias Torjussen Ås, ble bryllupet fastsatt til onsdag 22. juni 1859. Det var ganske vanlig på den tida å feire bryllup omkring St. Hans tider. Forlovere var Christen Larsen Buestad og Peer A. Madsen Dønnestad. Lysingsdagene i kirka var 2. påskedag og 1. og 2. søndag etter påske. (Det måtte lyses tre ganger i kirka på den tida.)

Den samme dagen skulle det vies et brudepar til. Det var Kristen Taraldsen Djupedal og Stine Andersdatter Øygaard som skulle gifte seg. Og bare 15 dager tidligere, den 7. juni 1859, hadde Berte Torjusdatter Ås, søstera til Arnt Tobias, gifta seg med Mads Bentsen Birkeland. I alt ble det vidd 13 ektepar i Birkenes kirke i 1859.

Bryllupsgjestene måtte bes 8 dager før bryllupet. Det var først og fremst familie på begge sider, men også naboer innen «belaget» som ble bedt. Det var ikke så nødvendig å be alle husstandene innen belaget til bryllups, som til en begravelse. Men det var gjevt å bli bedt.

Dagen før bryllupet kom mange av gjestene til gårds med bryllupsmat: Lefse, søtost, brød (stomp), smør og kake. Øl sørga de for å brygge i bryllupshuset, og brennevin ble kjøpt i byen.

Da gjestene kom til bryllupsgården, ble de ønska «velkomne till!» med øl og dram ute på tunet. Deretter ble de bedt inn i stua, der bordet var dekket. Så snart det var kommet nok gjester til en «bordgang», ble det bedt til bords for å få seg en «biebete», inntil brud og brudgom fikk på seg bryllupsstasen.

Maten var flatbrød, lefsekling med smør og sørost til og kaffe.

Da alle gjestene var ferdige med «biebeten», kom kjøkemesteren i døra og sa med høytidelig røst: «Ja, vil nå alle som skal være i brudefølget, komme opp på loftet og følge brud og brudgom til bords.» Spillemannen var nå også kommet til gårds. Han gikk med opp på loftet.

Borte ved vinduet sto brudeparet i full stas. Ved siden av bruda sto to brudekoner og to brudejenter, og ved sida av brudgommen to brudgomsmenner og to brudgomssveiner. Så tok kjøkemesteren ordet: «Ja, så i Jesu navn! Vil dere nå være gilde å følge dette brudeparet til bords, så vær så god!»

Spillemannen satte i med en brureslått og gikk føre. Etter ham kom kjøkemesteren, så brud og brudgom med brudekoner og brudejenter etter bruda, og brudgomsmenner og brudgomssveiner etter brudgommen, to og to. Deretter kom bryllupsgjestene, to og to. Så bar det ned loftstrappa med heile flokken og rett til bords. Spillemannen stansa borte ved ovnen og fortsatte å spille, mens maten ble båret inn.

Kjøkemesteren skjenka nå en dram til hver enkelt i bryllupsflokket, først til bruda, så til brudgommen, deretter til brudekoner og brudgomsmenner, og så til alle de andre. Etterpå bar ei kone fram øl i den rosemalte ølskåla med innskrifta på: «Drik saa du kan glæde dig, naar andre de fordrikke sig!»

Da skjenkinga var unnagjort, tok kjøkemesteren ordet: «Ja, nå godtfolk! Ettersom Herrens gaver nå er satt fram, vil vi ikke gløymme å bede han derom: Alles øyne vokte på deg,

Herre!» Så tok han en liten pause og sang deretter en bordsalme og sa til slutt: «Deg Gud til ære oss til gavn, så får vi mat i Jesu navn.»

Og så tok måltidet til. Det hørtes småprat innimellom, men alltid bare svakt. Det var høytid og ro over bryllupsstua ved dette første måltidet.

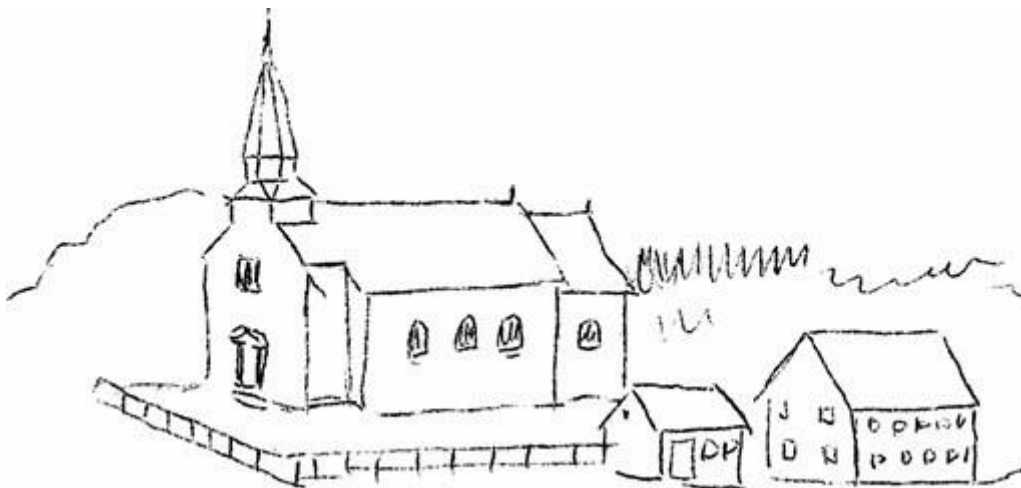
Etter måltidet tok kjøkemesteren ordet igjen: «Ja, nå godtfolk! Har dere nå ete av rettene som er satt fram, så vil vi ikke gløkke å takke Gud derfor: Takker Herren thi han er god!» Etter en liten pause og et salmevers, sa kjøkemesteren: «Ja, velkommen alle sammen!»

Gjestene gikk nå fra bordet og handtakka for maten, først kjøkemesteren, så brudeparet og alle som var i familie med brud og brudgom.

Alle gjestene kunne ikke få plass ved bordet samtidig. Etter den første bordgangen ble nye folk bedt til bords. Bordskikken ved de andre bordgangene var den samme som ved den første, med unntak av bordsalma som bare ble sunget ved første bordgangen.

Tida var nå inne til å dra til kirka. Gjestene sto samla på tunet da kjøkemesteren steig fram og tok slik til orde: «Godtfolk! Vil dere så være snille og følge dette brudeparet til kirka og heim igjen til de retter som bryllupshuset har å by på, så skal dere alle sammen være inderlig velkommen! Og så i Jesu navn er det tid til å dra i vei!» Så svingte han med hatten mot bryllupsgården og ropte: «Farvel, farvel!»

Spillemannen gikk først og spilte en brureslått, så kom så kom kjøkemesteren med lange, høytidelige skritt, så brudeparet med brudekoner og jenter og brudgomsmenn og sveiner, og deretter resten av brudefølget etter rang og verdighet. Det var nå helst rikdommen som avgjorde verdigheten i den tida.

Inn i kirka gikk kjøkemesteren først med høytidelige steg innover kirkegolvet og stansa oppe ved kordøra. Brudeferda fulgte etter i rekkefølge. De som kom sist inn, skulle sitte øverst i kirkebenkene, mennene på høyre side og kvinnene på venstre side av midtgangen. Brud og brudgom ble sittende ytterst på hver sin side og kjøkemesteren i benken frammenfor brudgommen.

Det var sogneprest Johan Jørgen Brock (1837-1861) skulle vie Maia og Arnt Tobias. Han hadde døpt Maia i 1841 og konfirmert henne i 1856, begge gangene i den gamle steinkirka. Nå skulle han vie henne, men denne gangen i den nye og luftige trekirka. Den var blitt innvidd et halvt år tidligere, den 1. desember 1858 av biskop Jakob von der Lippe (1841-1874). Men kirka hadde ennå ikke fått orgel og organist til å lede sangen.

Degnen (klokkeren) Ole Mathias Olsen (1854-1895) stemte i og sang brudesalma. Så gikk kjøkemesteren bort til bruda og leidde henne fram på golvet. Deretter gjorde han et bukk mot brudgommen, som reiste seg og gikk fram til bruda. Side om side gikk brud og brudgom fram til alterringen.

Etter viinga gikk brudeparet ned og satte seg på de samme plassene som før. Så skulle heile brudefølget ofre til presten og klokkeren. Det var en del av lønna til disse to. Presten fikk mest. Det er fra denne tida vi har ordtaket: Når det regner på presten, så drypper det på klokkeren.

Da klokkeren begynte å synge på offersalma, gikk brudgommen over golvet til bruda og ga henne penger til offer. Det var avtalt på forhånd hvor mye bruda skulle ofre, mellom 1 og 5 spesidaler, avpassa etter rikdommen på gården. Da brudgommen hadde satt seg tilbake på plassen sin igjen, reiste kjøkemesteren seg og bukka til brudeparet. Så gikk han føre rundt alteret for å ofre. Etter ham kom brud og brudgom og så resten av brudefølget i rett rekkefølge.

Deretter bar det på heimvei. Da brudefølget nærma seg bryllupsgården, satte de eldste i flokken i å rope av full hals: «Holoj, holoj!» De som var heime, måtte møte ut på tunet og ta imot og ønske brudefolket «velkommen heim!», og gå rundt og by fra velkomstskåla med øl. Deretter ble alle bedt inn i stua.

Der inne sto bordet dekket med matvarene som gjestene hadde hatt med seg i «sending»: Flatbrød, søtost, smørstykker, lefse, søsterkake og stomp (brød). Sørtosten var lagt ut på fat med hardkokte eggskiver eller rosiner ovenpå. Lefsa var smurt med en tjukk skoning smør rundt kanten, og lå oppskåret i 7-8 cm breie strimler som endte i en spiss.

Gjestene gikk rundt og så på all den gode maten og skrytte av den. Når det var gjort på en sømmelig måte, ble alt sammen båret ut igjen. Og i stedet ble middagsmaten båret inn. Det var «kjøddmad», kjøttsuppe (med erter og gryn) og kjøtt. Suppa ble aust opp i fat som ble satt midt på bordet. Det var ikke suppetallerkener til gjestene. Alle måtte tøyse seg til midten av bordet fra begge sider etter suppa. Kjøttet ble sendt rundt, så alle kunne ta til seg på tallerkenen sin.

Da første bordgangen var ferdig, sa kjøkemesteren: «ja, så skal dere være velkomne til nattherberge, morgenmat og dugurdsbord i morgen og siden så lenge huset har noe å by på.» Det ville si mest det samme som: Så lenge ølet varte. Det var ei skam å ha øl igjen, når gjestene var reist.

Da alle hadde ett, bar det laus med spill og dans.

Det hadde alltid vært lett å få spillemenn på Håbeslandsheia. Brødrene Nils og Andreas Hansen Håbesland var flinke til å spille fele. Nils spilte også klarinett. Begge disse spillemennene var imidlertid døde før bryllupet til Maia og Arnt Tobias, Nils i 1854 og

Andreas i 1851. Begge døde i tuberkulose som herja fælt på denne tida. Andre hadde nå overtatt spillinga etter disse to mesterne.

Det var helst de unge som dansa. De eldre satt og prata hyggelig sammen. Men det hendte også at noen ble høyrøsta og tok til å skryte og slå i bordet mot hverandre. Det holdt på å bli uleven, men så dreiv det over. Og innimellom gikk ølbollen rundt, og kjøkemesteren spedde på med drammer. Den enkelte måtte passe på seg sjøl, for det var ei skam å bli overfull.

Dansen gikk ustanselig, og det var stadig fullt på golvet. De som ikke fikk plass der, dreiv i flokker ut og inn. Her og der satt det klynger av gutter og jenter som sang og prata, skratta og lo. Og rett som det var kunne en eller annen kar slå seg laus og fortelle skjemtehistorier så heile stua dirra av latter.

Men utpå morgensida ble det mer stille og daudt. Gjestene fant etter hvert veien opp på loftet og slengte

seg ned i senger eller på golvet for å få seg en liten blund. Det lå fullt av gutter og jenter over alt. Så søvn ble det heller lite av.

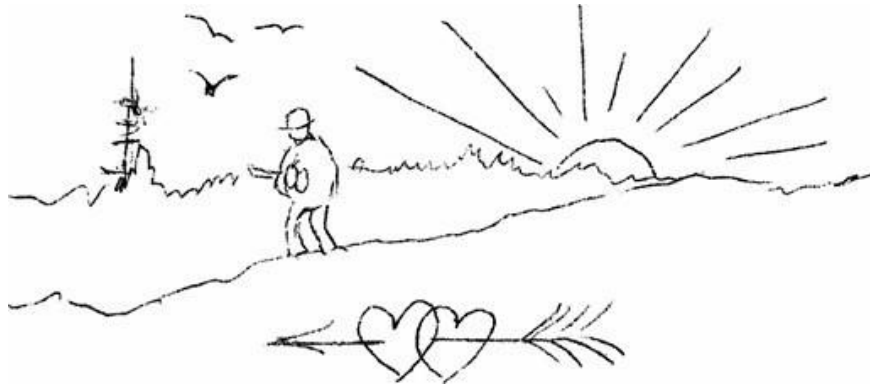
Om morgenen kunne en se en flokk gutter og jenter stå borte ved brønnen (eller bekken) og vaske og fjelge seg til den andre bryllupsdagen. Det var brud og brudgom som sto for oppvartinga den dagen. Bruda hadde på seg «andredagskjolen», og kransen på hodet var ombytta med ei «kappe».

De fleste gjestene var nokså døsigje om morgenen. Brudgommen og kjøkemesteren gikk derfor rundt med ølbollen og dramme glasset for å sette litt kok i dem.

Til middag andre dag skulle det være bruregraut. Da den var kokt og aust opp i store fat med digre smørøyer i midten og overstrødd med sukker og kanel, gikk spillemannen inn i kjøkkenet. Så stemte han i med en brueslått og gikk føre inn i stua. Kjøkkenfolka kom etter med hver sitt grautfat og satte på bordet. Brud og brudgom satte seg i høgsetet, og gjestene benka seg rundt bordet som den første dagen.

Ut på ettermiddagen ble det servert kake. Deretter tok dansen til igjen. Og da skulle alle bryllupsfolka ha seg en dans med bruda. Det ble en hard tur for henne.

Til slutt var det ofring til spillemannen, som hadde holdt det gående heile tida med fela. Det siste hadde han riktignok vært så trøtt at han duppa av rett som det var og spilte som i ørska. Men når spillet stoppa heilt opp, var det alltid en som ruska i ham og fikk ham i gang igjen. Det var surt tjente penger, men det hendte at han rusla heim med 18 spesidaler i lomma etter et slikt bryllup.

12. GÅRDMANNSKONE PÅ ÅS 1859-1866

Etter bryllupet flytta Maia og Arnt Tobias til Ås. Foreldrene til Arnt Tobias, Torjus og Anne, hadde sittet heller skralt i det. De hadde fått utlagt 6 kalveskinn ($\frac{1}{2}$ hud) i gården. Det var bruksverdien av en sjølbergingsgård. Men gården hadde brent opp for 20 år siden, dagen før Kristi Himmelfartsdag 1809. Det var så stort et økonomisk tap at det ennå ikke var blitt oppretta. De hadde lånegjeld på gården og sleit med kjøpmannsgjeld.

I 1859 solgte Torjus gården til Arnt Tobias og Maia for 500 spesidaler. Maia hadde en god del verdier etter heimefølgje fra Nedre Håbesland å legge i gården. De var nygifte og unge og så lyst på livet. De skulle nok greie seg på Ås, var tanken.

Gården hadde 1 hest, 4 kyr og 8 sauer. De kunne så 2 tønner bygg, $\frac{1}{2}$ tønne havre og sette 3 $\frac{1}{2}$ tønne poteter på gården.

Det var fremdeles «spadebruket» som rådde da Maia og Arnt Tobias overtok gården på Ås. Såing av kornåkrene gikk f.eks. for deg i denne rekkefølgen:

1. Gjødsla ble lastet med tregreip på en gjødselslede og kjørt med hest ut på åkeren. Der ble den lagt i hauger med jevn avstand i nøyaktig rette rader. Avstanden mellom radene ble kalt «reiter».

2. Så stilte spadefolka seg opp og spadde ei reit. Samtidig slo de i stykker jordklumpene med spadene. Kvinner og barn fulgte etter og plukka opp ugraset, som de vaska reint for mold i bekken. Det skulle brukes til ku- og grisefor, et kjærkomment tilskudd til foret på denne tiden av året.

3. Såinga var det husfaren sjøl som utførte. Han tok såbøtta av tre, som det gjerne var skåret inn dato og årstall i for hvert år den hadde vært i bruk. Det var viktig å få sådd tidlig. De kjente ordtaket: «En dag om våren gjør ei veke om høsten.» Men våren var somme tider sein og andre tidlig.

Hver gård hadde derfor sitt eget såmerke: Bjørkelauvet som museører, størrelsen på snøfonna borti utmarka, så-gauken eller så-erla.

Såmannen fylte bøtta med korn og hengte den på venstre arm. Så tok han av seg hatten og sa: «I Jesu navn!» Deretter begynte han å breiså kornet utover åkeren.

4. Kornet ble molda ned ved at kvinner og barn hakka i åkeren med grev eller helst ei sterk rive som var laga til det bruk. Seinere ble hest og harv brukt til nedmoldinga.

5. Gjødsla ble finhakka og spreidd ut over den ferdigsådde reita. Alle haugene i ei rad

hørte til samme reita. Dette kaltes «overtæ». (Gjødsling oppå åkeren).

Når ei reit var gjort ferdig på denne måten, ble neste reit tatt. Slik holdt de på til heile åkeren var ferdigsådd.

Det var et tungt slit som alle folk på gården måtte være med på. Men som regel foregikk arbeidet med liv og lyst. Det var vår, og det vanka gjerne noe ekstra god mat i slike våronnstider. Og det satte folk pris på, både store og små.

Som gårdmannskone fikk Maia ansvaret for hus og fjøs, mat og klær og for barnestell. Fjøsset hørte kvinnene til. Til dyrestellet hørte alt strev med foring, vannbæring, melking og reinhold av dyra, ofte i tungvinte fjøs. Og når fjøsstellet var slutt, måtte kvinnene til med kjerning av smør og ysting av ost.

Inne i huset måtte hun videre bake brød, lage mat, spinne garn og veve tøy til klær for husets folk. I onnetider måtte hun hjelpe til for fullt i våronn, slåttonn og skuronn.

Det gikk i ett fra morgen til kveld. Men Maia var ung og livsfrisk og hadde krefter og overskott til arbeidet. Hun fikk enda litt tid til overs så hun kunne få dyrka hovedinteressen sin, vevkunsten. Hun hadde stor glede av å sette sammen mønster til kjoletøy etter sitt eget hode.

Tida mellom våronn og innhøsting ble kalt «håballen». Det var ei forholdsvis rolig tid på gården. Men det var saktens nok å stelle med i den tida og, særlig for Maia og kvinnene i huset. Livet var bare ikke så hektisk som i onnetidene.

Det varte ikke så lenge før hun fikk småbarn å stelle med: Johannes (1860), Tommas Anton (1863) og Aaselle (1865).

13. LEILENDINGSKONE PÅ ÅS 1866-1885

Det er blitt sagt om Ås-folka at de var lettliva og festglade i sin ungdom, men ble mer rolige og alvorsfylte i voksen alder. En slik karakteristikk kan passe på Arnt Tobias. Han var en festglad mann i sin ungdom. Kanskje tenkte han meir på fest og moro enn på det jamne og tunge slitet på sjølbergingsgården sin de første åra. I iallfall greidde han ikke å betale renter og avdrag på gjelda i rett tid. Det endte derfor med at han måtte la gården gå til auksjon i 1866, bare 7 år etter at han og Maia hadde flytta til Ås med så lys ei tru på framtida.

Det var et hardt slag både for Arnt Tobias og Maia. De måtte gå fra gård og grunn og mista alt de eide.

Det var ordføreren i Birkenes, Andreas Jørgen Solborg, som kjøpte Ås for 620 spesidaler i 1866. Men Andreas Solborg skulle ikke bruke gården sjøl, så Arnt Tobias og Maia kunne få bo der som leilendinger.

For Maia ble livet som leilendingkone omtrent som før. Men for Arnt Tobias følte det noe lettere i første omgang. I stedet for det stadige presset med å skaffe penger til renter og avdrag på lån, kunne han nå greie seg med å betale leie for gården. Og leia kunne han ofte skaffe tilveie ved kroppslig arbeid for Andreas Solborg, mest som tømmerhogger i skogen hans.

Arnt Tobias fikk rett til å bruke gårdens herligheter, som jord, beitemark, slåttemark, lauvbryting og vedbrenne til husbruk. På denne tida ble også nye gårdsredskaper tatt i bruk. Harva og plogen ble forbedra. Det letta arbeidet på gården.

Og når bare Arnt Tobias fikk ordna seg med leiekontrakt for 5 år eller mer om gangen, ville han heller ikke miste noen av sine borgerlige rettigheter som f.eks. stemmerett til kommune- og stortingsvalg. Men han var ikke lenger sjøleier av matrikulert jord. Han kunne bli oppsagt når det måtte passe eieren av gården.

Familien aukte med 5 barn i denne leilendingstida:
Anna Sofie (1868), Masselia (1870), Severin (1873), Torvald (1876) og Arnt Martinius (1880).

14. HUSMANNSKONE PÅ LARSBASSE 1885-1900

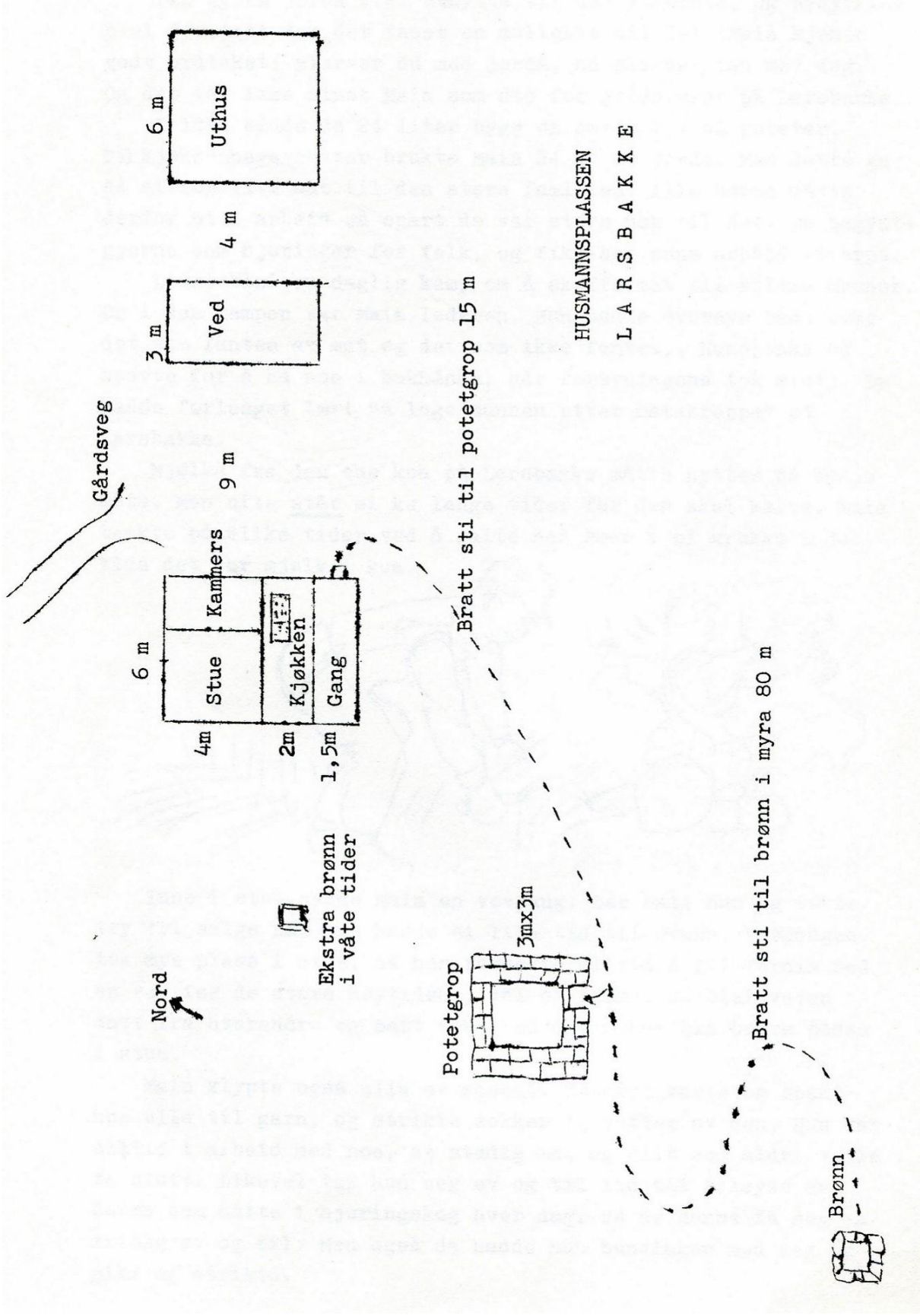
Arnt Tobias og Maia ble sittende som leilendinger på Ås i 19 år fram til 1885. Da fikk Andreas Solborg bruk for gården sin til andre formål.

Etter lov om flytting på landet sa Andreas Solborg opp leilendingskontrakta med Arnt Tobias den 29. september 1884. Familien Ås måtte da være flytta fra gården innen flyttingdag, 14. april 1885.

Arnt Tobias var da 55 år gammel og Maia 44 år. De hadde 8 barn, 5 sønner og 3 døtre. Den eldste var 25 år gammel og den yngste 5 år. Det var ikke lett å finne et sted å bo for så mange.

Det endte med at Arnt Tobias gikk til Nicolai Bakken på Østerhus og ba om å flytte inn på husmannsplassen Larsbakke med familien sin. Det fikk han lov til, men først måtte det settes opp en husmannskontrakt. Den hadde dette innholdet:

1. Grensene for husmannsplassen Larsbakke.
2. Årlig avgift på 8 spesidaler = kr. 32 betales innen julaften hvert år. (10-tallsystemet var blitt innført i 1875).
3. Tilsyn med gårdeierens skog i nærheten av plassen, så den ikke ble ødelagt av uvedkommende.
4. Arbeidsplikt for gårdeieren på Bakken i onnetider mot vanlig betaling.
5. Rett til å bruke jorda på Larsbakke.
6. Rett til å hogge ved til husbruk av orekratt og avfall i skogen.
7. Rett til å bryte lauv til buskapen sin.
8. Rett til å beite buskapen i skogen.
9. Rett til å slå skogshøy på bestemte myrer og steder.

HUSMANNSPLASSEN
L A R S B A K K E

Det var en trist dag i 1885 da Arnt Tobias måtte bryte opp og reise fra fedregården med kone og barn. I 26 år hadde de fresta gode og vonde dager sammen på Ås. Der hadde de lagt ned sin beste arbeidskraft. Der hadde barna kommet til verden og vokst opp. Men nå måtte de dra bort fra alt sammen.

Det hadde saktens vært strie og vanskelige dager på Ås, men nå ville det bli verre. Og det verste av alt: En familie fra en husmannsplass ble ikke akta som andre folk. Husmannen, Arnt Tobias, ville miste noen av sine borgerlige rettigheter som f.eks. stemmerett ved kommune- og stortingsvalg. Heile familien ville lide under det. Og særlig kom det til å virke sterkt inn på en familie som hadde hatt disse rettighetene tidligere.

Arnt Tobias følte en sterk skyldfølelse over at han hadde ført Maia og barna inn i en slik stilling. Han ble fåmælt og inneslutta og ville helst ikke gå ut og treffe andre mennesker. Ikke en gang da sønnen Tommas Anton gifta seg, ville han være med til bryllups.

Men Maia tok det på en annen måte. Hun klandra aldri Arnt Tobias med et ord. Tvert imot brukte hun all sin evne og sine krefter på å sette nytt livsmot i ham igjen. Og det lyktes delvis. Arnt Tobias ble en dyktig arbeidskar både borte og heime, bedre enn han tidligere hadde vært, syntes Maia. Men han ble stille og inneslutta resten av livet.

Den 27. april 1887 kom det et nytt tilskudd til familien. Den dagen ble Gunvald født, den siste i rekken av 9 søsken, 7 år etter sistemann.

Både innhusa og uthusa på Larsbakke sto etter hverandre oppå en langstrakt bakkekam. Innhuset hadde ei stue på 15 m², et kammers på 8 m² og et smalt kjøkken der det var både grue (skorstein) og bakerovn. Utenfor kjøkkenet var det ei smal gang. Over stua var det en hems, som kunne brukes til soveplass om sommeren.

Det var ikke kjeller under huset. Ei potetgrop på 3m x 3m var gravd ut 15 meter nedenfor huset. Brønnen lå 80 meter fra huset nede i ei myr. Veien til brønnen gikk ned en bratt bakke. I riktig tørre tider måtte de gå over 100 meter for å finne vann.

Av husdyr hadde de til vanlig ei ku, en kalv og to sauer. Vannet til dyra måtte bæres over 100 meter opp den bratte bakken. I djup snø eller på glatta var det ei stor plage. Dyra måtte ha høy og lauv til fôr. Jorda på Larsbakke ga ikke nok høy, så resten måtte slåes på myrer og finnvoller ute i skogen.

Ut på sommeren braut de lauv av trærne og bunta det sammen i lauvkjerver. Det bruktes til fôr for både ku og sau utover vinteren. Spreket (kvistene) etter lauvkjerva brukte Maia til ved for kaffekjelen. Arbeidet med denne fôrsankinga måtte gjøres om kveldene etter arbeidstid, eller når de hadde fri for pliktarbeidet på Bakken.

Den dyrka jorda ble utnytta til det ytterste, og nydyrking ble foretatt der det fantes mulighet til det. Maia kjente godt ordtaket: Slarver du med jorda, så slarver den med deg. Og det var ikke minst Maia som sto for jordbruket på Larsbakke.

I 1890 sådde de 24 liter bygg og satte 7,7 hl poteter. Til kjøkkenhagevekster brukte Maia 24 m² av jorda. Men dette ga så altfor lite mat til den store familien. Alle barna måtte derfor ut i arbeid så snart de var store nok til det. De begynte gjerne som hjuringer for folk, og fikk seg anna arbeid etterpå.

Livet ble en daglig kamp om å skaffe mat til sultne munnar. Og i den kampen var Maia lederen. Hun hadde oversyn både over det som fantes av mat og det som ikke fantes.. Hun spinka og sparte for å ha noe i bakhånda, når forsyningene tok slutt. De hadde for lengst lært «å lage munnen etter matskreppa» på Larsbakke.

Melka fra den ene kua på Larsbakke måtte nyttas på beste måte. Men ofte står ei ku lange tider før den skal kalve. Maia tenkte på slike tider ved å salte ned smør i ei krukke i den tida det var melk i kua.

Inne i stua hadde Maia en vevgang. Der satt hun og vevde tøy til salgs når hun hadde ei lita tid til overs. Vevgangen tok mye plass i stua, så hun førsøkte alltid å bli ferdig med en vev før de store høytidene, jul og påske. Da ble veven tatt fra hverandre og satt vekk, så det kunne bli bedre plass i stua.

Maia klippet også ulla av sauene. Etterpå karte og spant hun ulla til garn, og strikte votter av den. Hun var alltid i arbeid med noe, et stadig mas og slit som aldri ville ta slutt. Likevel tok hun seg av og til tid til å løyse av barna som måtte i hjuringsskog hver dag, så de kunne få seg en fridag av og til. Men også da hadde hun bundingen med og gikk og strikte.

Da minstegutten kom til verden, fikk Maia ekstra arbeid med å stelle ham. Og Gunvald var helst sutren og vanskelig mens han var liten. Det gjorde det ikke lettere for Maia. Men ingen hørte at hun noen gang klaga. Tvert imot, hun hadde oppmuntrende ord til Arnt Tobias, når han kom tuslende heim trøtt, sliten og trist til sinns etter en hard arbeidsdag. Og barna lå henne alltid tungt på hjertet.

Men Maia ble meir og meir kroket og lut i ryggen ettersom åra gikk. Etter at Gunvald var blitt gift, fortalte Maia en dag om livet sitt til Tarjer, kona til Gunvald. Tarjer spurte: «Men hvorfor er du blitt så kroket og lut i ryggen, Besta Maia?» «Jo, det er jeg blitt av slit og bekymringer for barna,» svarte hun.

En søndag ville Maia også prøve å få seg en middagskvil, mens Arnt Tobias hvilte. For å få fred for minstegutten, Gunvald, ga Maia ham et hønseegg som han kunne koke og ete, bare han holdt seg ute. Gunvald fant en blekkboks som han brukte til kokekar. I den kokte han egget en heil klokke. Han ville være sikker på at egget ble godt kokt. Gunvald lærte noe om eggkoking den dagen, og Maia fikk seg for en gangs skyld en god middagslur.

De fire eldste barna gifta seg i denne tida. Johannes var først ute. Han ble forresten gift tre ganger. Begge de to første konene døde straks etter de var blitt gifte:

1. gang (1888) med Marte Kristensdatter Herefoss
2. gang (1892) med Gunhild Osmundsdatter Åmlid
3. gang (1917) med Olga Kristensdatter Håbesland

De budde fleire steder i bygda, det siste på Birkeland.

Tommas Anton ble gift (1895) med Emma Marie Andersdatter Bjørkås og flytta til Austre Flå.

Aaselle ble gift (1895) med veioppsynsmann Ingebrigt Paulsen fra Dovre. De busatte seg på Østerhus, Håbeslandsheia.

Anna Sofie ble gift (1895) med Ole Salomonsen Øksendal fra Hægebostad og flytta til Årdalen, seinere til Skjervedal i Vennesla.

Torvald fikk arbeid på Kalvild Tresliperi og flytta til Kaldveld. Han drukna 22. mars 1915 i Kaldvelfjorden.

15. I «USSINGSHUS» 1900-1903

Maia og Arnt Tobias budde på Larsbakke i 15 år, fram til år 1900. Etter at fem av barna var flyttet heimefra, følte Severin et ekstra ansvar for foreldrene og resten av søskenflokket: Masselia, Arnt Martinius og Gunvald. Han var blitt en dyktig tømmermann og ville gjerne komme vekk fra Larsbakke og slitet der. Han kjøpte derfor «Ussingshus» (Herefossveien 151) nede ved Herefossveien nord for Årdalen og flytta dit med foreldrene og sine tre søsken i året 1900. Det var ikke med sorg i hjertet de forlot Husmannsplassen. Arnt Tobias var da 70 år gammel, Maia 59 år, Masselia 30 år, Severin 27 år, Arnt Martinius 20 år og Gunvald 13 år. Etter den dagen ble Larsbakke nedlagt som husmannsplass.

Enda en gang ble det forandring i levesettet for Maia og Arnt Tobias, denne gangen til det bedre. Husa de flyttet til var riktignok gamle og skrale, men Severin bygde straks nye hus, både innhus og uthus. Arnt Tobias hjalp til med arbeidet heime, men gikk ikke ut i arbeid lenger.

Maia fikk nå et roligere liv. Ved siden av å stelle huset, var hun en slags vertshuskone. Folk som reiste langs veien, stansa ofte i «Ussingshus» for å kjøpe mat og kaffe. Kaffen kosta

10 øre koppen, og mat og kaffe kosta 25 øre. Noen overnatta. I stua hadde de ei seng som de leidde vekk til veifarende.

En dag det skulle være et viktig møte i Årdalen, overnatta Nere Ramse fra Lille Tovdal i «Ussingshus». Om morgenen da han var gått ned på møtet i Årdalen, gikk Maia inn i stua for å reie opp senga. Da fikk hun se lommeboka til Nere lå igjen i senga. Alle visste at den var smekkfull av penger. Nere var en av de rikeste bøndene i Tovdal. Maia la kvikt dyna på plass igjen og skyndte seg ut av stua. Det varte ikke lenge før Nere kom kilende i full fart opp veien. Han for rett inn i stua. Straks etter kom han ut igjen og gikk med rolige skritt tilbake til Årdalen. Da Maia kom inn i stua igjen, var lommeboka borte.

Severin var litt av en festmann, morsom og vittig. Han hadde alt fra barneåra vist at foreldrene hadde sine vansker med å holde ham i tømmer. En dag Severin skulle ha ei faderlig formaning, satte Arnt Tobias ham hardt i en stol og sa: «Enten blir du en ovkar eller også en villbasse!» Han ble begge deler.

Alt mens de budde på Larsbakke, hadde Severin tatt med seg kamerater heim til helgene. De hadde drikkevarer med seg. Seinere har Severin sagt at det var mindremannskjensla som fikk ham til å bruke sterke drikker. Når han bare fikk «noe i hodet», sa han, følte han straks at plassmannskjensla forsvant, og han trudde at han var noe til kar.

Da de kom til «Ussingshus», fortsatte lørdagsfestinga enda verre sammen med kamerater der. Stundom kunne det bli så ille at Gunvald sa til Maia: «Skal vi rømme, mor?» Han tok skrekken av det han opplevde som barn og ga Maia et løfte: «Jeg vil aldri noen gang drikke meg full, mor!» Og det løftet holdt han.

16. ET NYTT LIV 1903

Vinteren 1902-1903 hendte det noe som kom til å forandre livsstilen i «Ussingshus» fullstendig. To emissærer, Svend Liane og Nils Belland, kom til bygda og talte om at folk måtte vende om fra sitt dårlige og syndefulle liv. Biskop J. Chr. Heuch (1889-1904) hadde vært på Birkeland og innvidd bedehuset der høsten 1898. Men disse emissærene reiste like mye rundt i bygda og talte til folk i de nye kretsskolehusa, som var blitt bygd i 1890-åra.

De kom også til Håbesland, og mange folk kom på møta, både unge og eldre. Men «villbassen» Severin ville ikke høre på emissærene. Han holdt helst narr av dem og «leserne».

Men da de andre ungdommene fortsatte å gå på møtene, begynte også Severin å gå. Og så hendte det utrulige. Severin begynte å føle at det fantes en annen og bedre måte å leve livet på enn han gjorde det.

Det endte med at Severin gjerne ville bli «et nytt menneske», men det var vanskelig å få det til. Han følte at han var verre enn alle andre mennesker, så Gud ikke kunne ta imot ham. Ei natt lå han våken og tenkte på dette. Han fant ut at det var umulig for ham å få tilgivelse for alle syndene han hadde gjort. Han trudde ikke at han kunne bli en kristen, som han nå så gjerne ville bli.

Tidlig om morgenen sto han opp og gikk inn på kjøkkenet. Mora var alt oppe. Han spurte henne: «Mor, kan du tru at det er nåde for en så stor synder som meg?» Det var et vanskelig spørsmål å svare på for Maia. Men så mintes hun det hun hadde lært for presten til konfirmasjon, og svarte: «Ja, ettersom det står i Bibelen skal det være det.» Dette svaret virka til at Severin bekjente sine synder for Gud og ble et nytt menneske. Hen ble «en leser», en kristen.

Severin fikk tak i de gamle kameratene sine og fortalte om det som var skjedd med ham. Den første han traff, var Ånon Froholtskjerr. De sto oppe på Tysdagskleiva (toppen av gamle Håbeslands kleiver) da Severin fortalte om sin omvendelse. Etter den lille talen sa Ånon: «Ja, er det slik som du seier, så vil jeg også omvende meg.»

Etter dette ble livet i «Ussingshus» fullstendig forandra. I stedet for drikkekalas ble det nå holdt møter og sunget salmer. Gunvald behøvde ikke lenger å redde seg for lørdagskveldene.

Denne forandringa gjorde så sterkt inntrykk på Maia at også hun fikk et oppgjør med Gud. Det gikk opp for henne at hun var en synder overfor den hellige Gud, men at Jesus hadde sona også for hennes synder. Gud hadde derfor tilgivelse å by henne, og denne tilgivelsen tok hun imot.

17. BESTA MAIA 1903 - 1912

Maia og Arnt Tobias fortsatte å bu i «Ussingshus». Arnt Tobias pusla ute med noe småarbeid, og Maia stelte inne i huset.

Severin var tømmermann og dreiv med husbygging. Masselia satt på skredderverkstedet hos Kristen Håbesland og sydde om dagene. Da Gunvald var konfirmert, varte det ikke lenge før han ble med Severin på husbygging.

Sommeren 1905 bygde de hus på Nordheim til arbeidsformann Andersen på Flaksvand Dampsag og Høvleri. (Birkelandsveien 1483) En kveld kom Gunvald heim og fortalte med iver i stemmen til mora en opplevelse de hadde hatt den dagen: «Da vi satt i bakken nedenfor bygget i dag og åt nista vår,» sa Gunvald, «hørte vi en underlig dur som nærma seg. Straks etter kom det ei motorvogn sil syne i svingen ut mot Mollestad. Da den kjørte forbi oss, så vi at det satt to menn i vogna. Den fortsatte bortover mot Strandevoll. Der gikk bestemor til Jonas på veien og bar på et spann med melk. Da hun fikk se vogna som kom imot henne, kasta hun melkespannet og berga seg sjøl ved å velte seg ned i veigrøfta. Da vogna var forsvunnet, sprang vi ned til veien for å se på spora etter den.

Avstanden mellom hjulspora var mye større enn på ei vanlig langvogn. Det var også noen underlige merker i sanden etter hjula,» slutta Gunvald denne fortellinga.

I tida 1903-1907 skjedde det mye i «Ussingshus». Severin gifta seg i 1904 med Elen Kathrine Kristensdatter Håbesland. De budde først i «Ussingshus», men flytta seinere til Håbesland, der de overtok heimegården til Elen Kathrine.

Den 9. juni 1904 døde Masselia av tuberkulose, 34 år gammel.

Arnt Tobias døde i 1907, 77 år gammel.

Samme året som Arnt Tobias døde, 1907, reiste Arnt Martinius til Amerika. Men han kom heim igjen i 1913 og busatte seg på Birkeland. Der dreiv han med slakterforretning. For å glede mor si, hadde han kjøpt med seg en stor Familie- og Billedbibel til henne. Men Maia var død før den nådde henne. Hun døde i mars 1912. Bibelen ble gitt til yngstemann i flokken, Gunvald. Den er nå et fint stykke arvegods som datter hans, Tordis, overtok, og som hennes eldste sønn, Helge arvet etter henne. Og Hilde, datter til Helge, arvet den av ham.

Da Arnt Tobias var død i 1907, følte Maia at hennes verk i «Ussingshus» var endt. Hun og Gunvald flytta til Årdalen, der dattera Anna Sofie var gift. Det var meininga at Maia skulle få det roligere på sine gamle dager etter alt slitet hun hadde vært gjennom.

I 1909 giftet Gunvald seg med Tarjer Homme fra Hægeland på flytta til Birkeland. Maia ønska da å bu litt på hver plass hos barna og hjelpe til der de trengte henne mest. Det passa liksom ikke for henne å gå arbeidslaus.

I pinsa 1910 skulle hun stelle huset for Gunvald, mens kons, Tarjer, reiste heim til Hægeland en tur, for å se til sin sjuke bror, som var kommet heim fra Canada. Men så kom Johannes, som da bodde i «Haven» nord for Rislå, og sa at kona hans, Gunhild, var blitt så ille sjuk. Maia reiste da med Johannes og passa Gunhild til hun døde.

Etter begravelsen til Gunhild flytta Johannes ned til Severin og fikk lov til å bo på loftet i «Ussingshus». Maia flytta med for å stelle huset for ham.

Maia stelte huset for Johannes i «Ussingshus» heilt til hun døde den 22. mars 1912, 71 år gammel. Da var hun blitt bestemor til 19 barnebarn. (Seinere kom det 7 barnebarn til). I mange år hadde hun også vært en slags bestemor for familiene omkring i nabolaget. Alle kalte henne for Besta Maia.

*Utenfor Ussingshus 1911. Bak står Besta Maia (1841-1912)
Foran fra v. Johannes Tobiassen (1860-1955), Sverre Haabesland (1909-1998),
Arnt Haabesland (1904-1992), Kristen Haabesland (1904-1998), Inga Aardalen (1898-1987)*

*Maia og
Arnt Tobias Aas*

18. BESTA MAIAS BARNEBARN

JOHANNES (1860) g.m.

1. (1888) Marthe Kristensdtr.	Anne	f. 14.07.1889
2. (1892) Gunhild Osmundsdr.	Arnt Tobias	f. 21.12.1893
3. (1917) Olga Kristensdtr.	Trygve	f. 24.04.1918
	Nelly Kristine	f. 04.05.1921
	Ove Johannes	f. 14.09.1924

TOMMAS ANTON (1863) g.m.

(1895) Emma Marie Andersdtr.	Arnt Tobias	f. 12.04.1897
	Thomine Ellen	f. 08.12.1901
	Anders	f. 19.06.1904

AASELLE (1865) g.m.

(1897) Ingebrigt Paulsen	Arnt	f. 07.07.1897
	Karsten	f. 11.06.1906

ANNA SOFIE (1868) g.m.

(1895) Ole Salomonsen Øksendal	Inga	f. 30.03.1898
	Arnt	f. 07.03.1902
	Marie	f. 30.08.1904
	Sigurd	f. 09.10.1906
	Masselia	f. 23.05.1909
	Agnes Olava	f. 24.09.1911

MASSELIA (1870)

SEVERIN (1873) g.m.

(1904) Elen Kathrine Kristensdtr.	Arnt Tobias	f. 28.11.1904
	Kristen	f. 24.09.1906
	Sverre	f. 27.03.1909
	Magni	f. 01.12.1912
	Edith Synnøve	f. 14.07.1912

TORVALD (1876)

ARNT MARTINIUS (1880)

GUNVALD (1887) g.m.

(1909) Tarjer Homme	Brynhild	f. 16.02.1910
	Tordis	f. 22.11.1911
	Torleif	f. 01.04.1914
	Notto	f. 28.07.1916
	Kåre	f. 09.09.1918